

Sámi logut muitalit

Samiske tall forteller

Čielggaduvvon
sámi statistihkka

Kommentert
samisk statistikk

Almmuhus Utgave

16

Sámi
allaskuvla

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Čujuhus/adresse: Hánnoluohkká 45, NO-9520 Guovdageaidnu
Telefuvdna: +47 78 44 84 00
postmottak@samas.no
www.samas.no

Raporta/Rapport 1/2024

Namma/Tittel: *Samiske tall forteller 16. Kommentert samisk statistikk 2024 /
Sámi logut muitalit 16. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2024*

Olgošgovva/Omslagsbilde: Árvu AS

Grafalaš hábmen/Grafisk design: Árvu AS

Jorgaleaddjit ja korrekturlohkkit/Oversettere og korrekturlesere: Ellen Sara Eira Buljo, Are
Tjihkkom, Liv Østmo

Deaddilan/Trykk: Bjørkmanns trykkeri, Alta

ISBN 978-82-7367-064-9

© Sámi allaskuvla 2024

Sámi logut muitalit 16

Samiske tall forteller 16

Čielggaduvvon sámi statistihkka 2024
Kommentert samisk statistikk 2024

Ovdasátni

Sámi logut mitalit-raportta ráiddus leat 2008 rájes almmuhuvvon oktiibuot 15 raportta. Sámi statistihka fágalaš analysajoavku iluin dál almmuha Sámi logut mitalit 16, mas leat njeallje artihkkala.

Dán girjjis lea Anders Barstad čállán Finnmárkku ja sápmelaččaid eallindilálašvuodaid statistihka birra 1982 rájes 2024 rádjái. Dasto leaba Solveig Joks ja Liv Østmo čállán meahci birra, ahte dát lea aktiivva ja ealli guovlu, muhto oaidnemeahtun Norgga almmolaš hálddašeamis. Sudno vuodđodokumeanta lea čállon davvisámegillii ja soai leaba ieža jorgalan artihkkala dárogillii. Ketil Lenert Hansen lea čállán sámi nuoraid vásáhusaid birra Norggas das movt vealaheami, historjjálaškollektiiva traumat ja psyhkalaš dearvvašvuohta lea váikkuhan sidjiide. Statistihkalaš guovddášdoaimmahaga (SSB) jahkásaš artihkkala leaba Anders Sønstebø ja Christian Molstada čállán. Dás buohtastahttiba ja kommentereba dálá statistihkaid muhtin välljejuvvon servodatsurggiin.

Sihke dán jagáš artihkkalat ja daid ovddit Sámi logut mitalit artihkkaliid sáhtát lohkat sihke dárogillii ja sámegillii neahttasiiddus: www.samilogutmitalit.no.

Ellen Sara Eira Buljo lea jorgalan čállosiid dárogielas davvisámegillii. Are Tjihkkom lea jorgalan dárogielas julevsámegillii.

Guovdageaidnu - Kautokeino, 6.11. 2024

Sámi statistihka fágalaš analysajoavkku

Inger Marie Gaup Eira (jodiheaddji), Lars Pharo (nubbinjodiheaddji),
Eva Josefsen, Cato Christensen ja Christian Molstad

Forord

Siden 2008 har det blitt publisert til sammen 15 utgaver i rapportserien *Samiske tall forteller*. Faglig analysegruppe for samisk statistikk har nå gleden av å publisere *Samiske tall forteller 16* som består av fire artikler.

I denne utgaven Anders Barstad skrevet om statistikk om levekårene i Finnmark og for samer fra 1982 til 2024. Videre har Solveig Joks og Liv Østmo skrevet om meahcci, et aktivt og levende område, men som er usynliggjort i offentlig norsk forvaltning. Deres artikkel er skrevet på nordsamisk og de har selv oversatt artikkelen til norsk. Ketil-Lenert Hansen har skrevet om opplevd diskriminering, historiske-kollektive traumer og psykisk helse hos samisk unge i Norge. Årets artikkel fra Statistisk sentralbyrå (SSB) er skrevet av Anders Sønstebø og Christian Molstad. De sammenstiller og kommenterer løpende statistikk for et utvalg samfunnsområder.

Både årets artikler og artiklene fra tidligere utgaver av *Samiske tall forteller* er tilgjengelige på norsk og samisk via www.samisketallforteller.no.

Ellen Sara Eira Buljo har oversatt artiklene fra norsk til nordsamisk. Are Tjihkkom har oversatt fra norsk til lulesamisk.

Guovdageaidnu – Kautokeino, 6.11. 2024

Faglig analysegruppe for samisk statistikk
Inger Marie Gaup Eira (leder), Lars Pharo (nestleder),
Eva Josefsen, Cato Christensen og Christian Molstad

Sisdoallu / Innhold

Ovdasátni	4
Forord.....	5
Mandáhtta ja vuodđu	10
Analysajoavkku mandáhtta	10
Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oktan čállingottiin.....	11
Mandat og grunnlag	12
Analysegruppas mandat.....	12
Faglig analysegruppe for samisk statistikk med sekretariatet	13
Čoahkkáigeasut ja rávvagat jorgaluvvon sámegillii.....	15
1. Finnmarkku ja sápmelaččaid eallindilálašvuodaid statistihkka 1982 rájes 2024 rádjái.....	15
2. Meahcci: Aktiivva ja ealli guovlu, muhto oaidnemeahtun Norgga almmolaš hálddašeamis	16
3. Vuona nuorra sámij miellavarresvuohta, guládahtte nuppástallam ja histávrasj aktisaj trauma – Mihá-guoradallam.....	17
Sammendrag og tilrádinger	19
1. Statistikk om levekårene i Finnmark og for samer fra 1982 til 2024.....	19
2. Meahcci: Aktivt og levende område, men usynlig i norsk forvaltning	20
3. Opplevd diskriminering, historiske-kollektive traumer og psykisk helse hos samisk unge i Norge – Mihá-studien	21
1 Statistikk om levekårene i Finnmark og for samer fra 1982 til 2024.....	23
Sammendrag	23
1.1 Innledning	24
1.2 Datagrunnlag.....	25
1.3 Et første oversiktsbilde.....	25
1.4 Forskjellene innad i Finnmark.....	27
1.5 Familie og sosiale relasjoner.....	31
1.6 Trivsel og subjektiv livskvalitet	32
1.7 Oppsummering og diskusjon.....	32
1.8 Tilrádinger.....	34
Referanser	35

1 Finnmárkku ja sápmelaččaid eallindilálašvuodaid statistihkka 1982 rájes 2024 rádjái	37
Čoahkkáigeassu	37
1.1 Láidehus	38
1.2 Diehtovuodđu.....	39
1.3 Vuosttaš obbalašgeahčastat	40
1.4 Erohusat siskkáldasat Finnmárkkus	42
1.5 Bearaš ja sosiála oktavuodát	46
1.6 Loaktin ja subjektiivvalaš eallinkvalitehta.....	46
1.7 Čoahkkáigeassu ja digaštallan	47
1.8 Rávvemat	48
Referánsat	49
2 Meahcci: Aktiivva ja ealli guovlu, muhto oaidnemeahtun Norgga almmolaš hálddašeamis	51
Čoahkkáigeassu	51
2.1 Meahcis lea viiddis sisdoallu	52
2.2 Meahcci lea ealliguovlu mas lea iežas logihkka	54
2.3 Olmmoš gal birge, vaikko ovttá jagi čáhcegeađggi alde	57
2.4 Meahcástallama vuodđojurddašeamis lea birgejupmi ja ceavzilvuhta	61
Rávvagat	61
Gáldut.....	62
2 Meahcci: Aktivt og levende område, men usynlig i norsk forvaltning....	65
Sammendrag	65
2.1 Meahcci er fylt med innhold	66
2.2 Meahcci er et levende område som har sin egen logikk	68
2.3 Mennesket klarer seg nok, om så et år på en stein som ligger rett under vannoverflaten	71
2.4 Grunntanken i meahcástallan er birgejupmi og bærekraft.....	75
Noen tilrådninger	75
Gáldut.....	76
Appendiks: Samiske ord og begreper – norsk oversettelse.....	78

3	Opplevd diskriminering, historiske-kollektive traumer og psykisk helse hos samisk unge i Norge – Mihá-studien.....	81
	Sammendrag	81
	3.1 Innledning.....	82
	3.2 Formål og metode.....	82
	3.3 Opplevd diskriminering, historiske-kollektive traumer og psykisk helse hos samisk unge i Norge – Mihá-studien.....	83
	3.4 Avslutning	93
	Tilrådninger.....	93
	Referanser	94
3	Vuona nuorra sámij miellavarresvuohta, guládahte nuppástallam ja histávralasj aktisasj trauma – Mihá-guoradallam	97
	Tjoahken	97
	3.1 Álggo.....	98
	3.2 Ulmme ja vuohke.....	98
	3.3 Válljimmáres.....	99
	3.4 Gietjedittjat.....	109
	Oajvvadusá.....	109
	Referanser	110
4	Samiske tall – bakgrunn for samisk statistikk og kommentarer til faste tabeller fra Statistisk sentralbyrå (SSB).....	113
	Innledning.....	113
	4.1 Bakgrunn for samisk statistikk – STN-området som utgangspunkt.....	114
	4.2 Generelle trender i STN-området.....	116
	4.3 Samiske språk i barnehage og skole	119
	4.4 Registrering av samisk språkkompetanse i Folkeregisteret	119
	Litteratur.....	120
4	Sámi logut – sámii statistihkaid duogáš ja kommentárat Statistihkalaš guovddášdoaimmahaga fásta tabeallaide.....	141
	Álggahus.....	141
	4.1 Sámi statistihka duogáš – SED-guovlu vuolggasadjin	142
	4.2 Obbalaš treanddat SED-guovllus	144
	4.3 Sámegeiella mánáidgárddiin ja skuvllain.....	147
	4.4 Sámegeielgelbbolašvuoda registreren Álbmotregistaris	147
	Girjjálašvuohta.....	148

Mandáhtta ja vuodđu

Gielda- ja guovlodepartemeanta lea dohkkehan Sámi statistihka fágalaš analysajoavkku njuolggadusaid cuoŋománu 27. b. 2022. Sámediggi ja ovddeš Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ásahedje Sámi statistihka fágalaš analysajoavkku golggotmánu 1. b. 2007. Sámi statistihka fágalaš analysajoavkku ulbmil lea nannet máhttovuoddu bargui jahkásaš dieđáhusaiguin Stuorradiggái sámi giela, kultuvrra ja servodateallima birra, departemeantaid ja Sámedikki gaskasaš jahkásaš bušeahhtaovttasbargui, ja stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvnnaid árvoštallamiidda ja mearrádusaide.

Analysajoavkku mandáhtta

Fágalaš analysajoavkku galgá juohke jagi geiget raportta Gieldaja guovlodepartementii ja Sámediggái. Raporta galgá, nu guhkás go vejolaš, čájehit Norgga bealde sámi servodaga visogovalaš dili ja ovdánansojuid.

Departemeantta, Sámedikki ja analysajoavkku gaskasaš gulahallamis mearriduvvo guđe fáttát galget gieđahallojuvvot jahkásaš raporttain. Mearrádusat fáttálaš sisdoalus galget dahkkojuvvot áiggil ovdal barggu válbmema áigemeari. Juohke raporttas galget leat mielde muhtun fásta áigodagat man vuodul lea vejolaš buohtastahttit ovdáneami áiggi badjel, gč. raportta kapihttala Sámi logut. Go analysajoavku gávnnaha eará fáttáid guoskevažžan, de lea sis friijavuohtha daid gieđahallat raportta ekonomalaš ja áigáiheivvolaš rámmaid siskkobealde.

Departemeanta ja Sámediggi sáhttet dárbbu mielde bivdit analysajoavkku dievasmahttit árvoštallamiid dihto osiin dan materiálas mii lea geavahuvvon raporttas (raporttain), dahje gieđahallat daid lagabui.

Analysajoavkku ovddasvástádus lea háhkat dárbbášlaš dáhtáid ja dieđuid raportta hábmemeii. Analysajoavku ásaha ieš oktavuodda ja ovttasbarggu guoskevaš birrasiiguin ja ásahusaiguin háhkan dihtii fágalaš materiála raporttii. Fágalaš materiála ovddas máksojuvvu lagat šiehtadusa vuodul. Dat guoská maiddá dakkár materiálaide maid analysajoavkku lahtut čállet.

Raportta vuodđun galget leat guoskevaš statistihkat ja/dahje dáhtat ja dieđut guoskevaš evalueren-, čielggadan- ja dutkanbargguin.

Raportta ekonomalaš ja áigáiheivvolaš rámmaid siskkobealde sáhtta leat dárbu háhkat odđa statistihka ja/dahje odđa máhttovuoddu guoskevaš birrasiin ja ásahusain. Analysajoavku sáhtte cuiggodit ahte váilu gáldo- ja máhttovuodđu ja ahte lea dárbu ráhkadit statistihka dakkár fáttáin mat joavkku mielas leat guoskevaččat

Sámi statistihka fágalaš analysajoavku lea fágalaččat sorjjasmeahttun. Analysajoavku sáhtta ságaškuššat ja gaskkustit iežas gávdnosiid fágalaš artihkkaliin ja kronihkain. Analysajoavku sáhtta maiddá mearriduvvon ekonomalaš rámmaid siskkobealde bovdet fágalaš konferánssaide, semináraide ja sullasaččaide ja oassálastit dakkáraččaide.

Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oktan čállingottiin

Sámi statistihka fágalaš analysajoavkkus leat vihtta lahtu. Sámi allaskuvla, UiT Norgga ártkalaš universitehta, Davvi universitehta ja Statistihkalaš guovddášdoaimmahat nammadit ovttá lahtu guhtege. Dasa lassín nammada viđat ásahus ovttá lahtu maid departemeanta ja Sámediggi ovttas nammadit juohke njealját jagi. Juohke ásahus nammada ieš iežas áirasa ja sadjásačča.

Dábálaš doaimanáigi lea njeallje jagi. Jodiheddji ja nubbinjodiheddji leat vurrolagaid Sámi allaskuvllas, UiT Norgga ártkalaš universitehtas, Davvi universitehtas ja analysajoavku vállje su ieš 2 jahkái ain.

Áigodahkii 2022-2026 lea Gielda- ja guovlodepartemeanta ovttasráđiid Sámedikkiin nammadan čuovvovaš lahtuid

1. Sámi allaskuvla:
Inger Marie Gaup Eira, vuosttašamanueansa.
(sadjásaš: Line Aimee Kalak, allaskuvlalektor)
2. Davvi universitehta:
Lars Kirkhusmo Pharo, professor.
(sadjásaš: Bent Martin Eliassen)
3. UiT Norgga ártkalaš universitehta:
Eva Josefsen, professor
(sadjásaš: Jan-Erik Henriksen, dosentta)
4. Statistihkalaš guovddášdoaimmahat (SSB):
Christian Molstad, ráđđeaddi
(sadjásaš: Anders Sønsted, seniorráđđeaddi)
5. OsloMet - stuora gávpotuniversitehta:
Cato Christensen, vuosttašamanueansa
(sadjásaš: Mona Myran, kánturhoavda)

Gielda- ja guovlodepartemeanta lea ovttas Sámedikkiin maiddái ásahan čállingotti analysajoavku váste. Čállingottis galgá leat ovddasvástádus praktihkalaččat láhčit ja čuovvovit analysajoavku barggu. Čállingoddi lea Sámi allaskuvllas ja dasa gullet Inger Anne Siri Triumf, Thomas Jægervand ja Sara Marit Ravdna O. Skum.

Mandat og grunnlag

Retningslinjer for Faglig analysegruppe for samisk statistikk er fastsatt av Kommunal- og distriktsdepartementet 27. april 2022. Faglig analysegruppe for samisk statistikk ble etablert 1. oktober 2007 av Sametinget og det tidligere Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Formålet med Faglig analysegruppe for samisk statistikk er å styrke kunnskapsgrunnlaget for arbeidet med de årlige meldingene til Stortinget om samisk språk, kultur og samfunnsliv, for det årlige budsjett samarbeidet mellom departementer og Sametinget, samt for vurderinger og beslutninger i konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget.

Analysegruppas mandat

Faglig analysegruppe skal hvert år legge fram en rapport til Kommunal- og distriktsdepartementet og Sametinget. Rapporten skal, så langt mulig, gi oversikt over og analyse av situasjon og utviklingstrekk i det samiske samfunnet i Norge.

Hvilke temaer som skal behandles i de årlige rapportene, avgjøres i dialog mellom departementet, Sametinget og analysegruppen.

Avgjørelser om tematisk innhold skal tas med nødvendig tidsmargin til fristen for ferdig arbeid. Hver rapport skal inneholde noen faste tidsserier som gjør det mulige å sammenligne utvikling over tid, jf. rapportenes kapittel Samiske tall. Dersom analysegruppen anser flere temaer som aktuelle, står de fritt til å behandle disse innenfor de økonomiske og tidsmessige rammene for rapporten.

Ved behov kan departementet og Sametinget be analysegruppen om utfyllende vurderinger eller nærmere bearbeidelse av gitte deler av materiale som er anvendt i rapporten(e)

Analysegruppen har ansvaret for å fremskaffe nødvendige data og informasjon for utarbeidelse av rapporten. Analysegruppen etablerer selv kontakt og samarbeid med relevante miljøer og institusjoner for innhenting av faglige bidrag til rapporten. Faglige bidrag godtgjøres særskilt etter nærmere avtale. Dette gjelder også eventuelle bidrag forfattet av analysegruppens medlemmer.

Rapportens utgangspunkt skal være foreliggende statistikk og/eller data og informasjon fra foreliggende evaluerings-, utrednings- og forskningsarbeid. Innenfor de økonomiske og tidsmessige rammene for rapporten kan det ved behov innhentes ny statistikk og/eller nytt kunnskapsgrunnlag fra aktuelle miljøer og institusjoner. Analysegruppen kan påpeke mangel på kilde- og kunnskapsgrunnlag og behov for utvikling av statistikk om temaer gruppen anser som relevante.

Faglig analysegruppe for samisk statistikk er faglig uavhengig. Analysegruppen kan drøfte og formidle sine funn gjennom faglige artikler og kronikker. Analysegruppen kan også innenfor de gitte økonomiske rammer invitere til og delta i faglige konferanser, seminarer og lignende. Analysegruppen bestemmer selv hvilke temaer som behandles i de årlige rapportene.

Faglig analysegruppe for samisk statistikk med sekretariatet

Faglig analysegruppe for samisk statistikk består av fem medlemmer.

Samisk høgskole, UiT Norges arktiske universitet, Nord universitet og Statistisk sentralbyrå oppnevner ett medlem hver. I tillegg oppnevnes ett medlem av en femte relevant institusjon som utpekes hvert fjerde år av departementet og Sametinget i fellesskap. Hver institusjon utnevner selv sin representant og en vara for denne.

Normal funksjonstid er fire år. Leder og nestleder går på omgang mellom Samisk høgskole, UiT Norges arktiske universitet, Nord universitet og velges av analysegruppen selv for 2 år av gangen.

For perioden 2022-2026 har Kommunal- og distriktsdepartementet har i samråd med Sametinget oppnevnt følgende medlemmer

1. Sámi allaskuvla / Samisk høgskole:
Inger Marie Gaup Eira, førsteamanuensis. Leder/Jod̥ihead̥d̥ji.
(vara: Line Aimee Kalak, høgskolelektor)
2. Nord Universitet:
Lars Kirkhusmo Pharo, professor.
(vara: Bent Martin Eliassen, Førsteamanuensis)
3. UiT Norges arktiske universitet:
Eva Josefsen, professor.
(vara: Jan-Erik Henriksen, dosent)
4. Statistisk sentralbyrå (SSB):
Christian Molstad, rådgiver.
(vara: Anders Sønstebø, seniorrådgiver)
5. OsloMet – storbyuniversitetet:
Cato Christensen, førsteamanuensis.
(vara: Mona Myran, kontorsjef)

Kommunal- og distriktsdepartementet har i samråd med Sametinget også etablert et sekretariat for analysegruppen. Sekretariatet skal ha ansvar for praktisk tilrettelegging og oppfølging av analysegruppens arbeid. Sekretariatet er lagt til Sámi allaskuvla/Samisk høgskole og består av Inger Anne Siri Triumpf, Thomas Jægervand og Sara Marit Ravdna O. Skum.